

І. М. Паска,

д. е. н., Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

Ю. А. Яценко,

аспірант, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

I. Paska,

Dr. of Econ. Sciences, Bila Tserkva National Agrarian University

Yu. Yashchenko,

postgraduate student, Bila Tserkva National Agrarian University

CURRENT STATE AND TRENDS OF RURAL DEVELOPMENT IN KYIV REGION

У статті розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку сільських територій. Досліджено економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку сільських територій Київської області. Подано результати дослідження чинників, що гальмують їх розвиток. У результаті проведеного аналізу визначено, що основними бар'єрами у досягненні зрівноваженого та збалансованого розвитку сільських територій є: низький рівень матеріального забезпечення селян, обмежена кількість робочих місць, недостатня забезпеченість послугами охорони здоров'я, нераціональне використання земельного фонду та ін. Узагальнення результатів дослідження доводить необхідність комплексного вирішення проблем сільського господарства: поєднання зусиль всіх владних структур, бізнесу і громадських організацій.

The current state and trends of rural development are considered in the article. The economic, social and ecological aspects of rural development in Kyiv region are investigated. The results of research of factors that brake their development are given. As a result of the conducted analysis the basic barriers in the achievement of the balanced development of rural territories are certified: low level of the material providing of rural population, limit places of work, insufficient provision of services of health protection, inefficient use of the landed fund and other. Generalization of research results leads the necessity of complex decision of agriculture problems: combination of efforts of all government structures, business and public organizations.

Ключові слова: сільська територія, сільське господарство, соціально-економічний розвиток, сталий розвиток, зайнятість населення, рівень життя населення.

Key words: rural area, agriculture, socio-economic development, sustainable development, employment, standard of living.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з найважливіших складових розвитку аграрної сфери економіки є комплексний розвиток сільських територій, спрямований на забезпечення збалансовано-

го, гармонійного розвитку всіх розміщених на ній елементів, що сприяє стабільним прогресивним змінам у виробничій, соціальній і екологічній сферах. Економічно стійкі і соціально розвинені сільські території є за-

порукою стабільності, незалежності і продовольчої безпеки держави.

Сучасна соціально-економічна, екологічна і демографічна ситуація в сільській місцевості характеризується комплексом накопичених проблем, що перешкоджають його переходу до динамічного сталого розвитку.

Саме тому аналіз стану розвитку сільських територій є надзвичайно актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням розвитку сільських територій займалися багато вчених, зокрема: Ю.Е. Борщевський В.В., Губені Ю.Е., Збарський К.В., Саблук П.Т., Юрчишин В.В. Разом з тим варто приділяти увагу аналізу даної проблематики в окремих регіонах, з урахуванням притаманної їм специфіки, що й обумовило вибір теми дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз актуальних питань та тенденцій розвитку сільських територій України на прикладі Київської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогоднішньому етапі суспільних відносин сільські території варто розглядати як складну природно-господарську територіальну систему, розвиток якої визначається наявністю інтеграційних зв'язків екологічного, економічного, соціального середовища та органів управління. Як зазначає В.В. Юрчишин "сільська територія, крім території як такої, включає в свою орбіту все те, що на ній у тій чи іншій формі функціонує, або є її складовою" [1].

Розвиток сільських територій України виступає одним з пріоритетів державної політики, спрямованої на вирішення економічних, соціальних, побутових, еколо-

гічних, гуманітарних, демографічних та інших проблем мешканців українського села, які становлять значну, а в деяких регіонах — переважаючу, частину населення нашої держави [2].

Сталий розвиток сільських територій багато в чому залежить від регіональної галузевої спеціалізації, інфраструктури і фінансової стійкості регіону. Київська область — один з регіонів, де проблеми сталого розвитку сільських територій є надзвичайно актуальними.

Сьогодні на території Київської області існує 1126 сіл, 30 селищ міського типу, діють 605 сільських рад. Земельний фонд Київської області (рис. 1) становить 2816,2 тис. га, в т.ч. угіддя сільськогосподарського призначення — 1789,4 тис. га, до числа яких входять 1660,3 тис. га сільгоспугідь, 1354,2 тис. га з яких — рілля [3].

Це свідчить про те, що земля в області використовується надзвичайно інтенсивно, структура земельних угідь не відповідає принципам екологобезпечного землекористування. Зокрема критична ситуація склалася в Рокитнянському, Сквирському та Ставищенському районах, де частка ріллі відповідно становить 90,5%, 90,7% та 90,4%. До складу оброблюваних земель входять значні площі ріллі з несприятливими показниками ґрунтової родючості, які обумовлені, як природними так і антропогенними чинниками.

Дана ситуація вимагає вжити відповідні заходи стосовно захисту земель від надмірної господарської експлуатації. Відповідно до розроблених ННЦ "Інститут землеробства НААН" рекомендацій та згідно наказу Міністерства аграрної політики в цілому по Київській області розораність сільськогосподарських угідь повинна складати 62—63%.

Статистичні дані свідчать, що за роки незалежності відбулося значне скорочення сільських населених пунктів. З 1991 року кількість сіл на Київщині зменшилася на 94 — це один з найвищих показників по Україні.

Середньорічна чисельність селян у Київській області на початку 2014 р. становила понад 655,3 тис. осіб, або

Рис. 1. Структура земельного фонду Київської області

Джерело: розроблено за даними [3].

Таблиця 1. Середня заробітна плата штатного працівника в сільському господарстві

	2011	2012	2013	2014	Червень 2015
Середньомісячна заробітна плата в цілому по країні, грн.	2633	3026	3265	4012	4299
Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві в цілому по країні, грн.	1791	2026	2270	2675	3013
У відсотках до середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників в цілому по країні, %	68,0	67,0	69,5	66,7	70,1
Середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства у Київській обл., грн.	2165	2433	2713	3003	3618
У відсотках до середньомісячної заробітної плати у сільському господарстві в цілому по країні, %	1,21	1,2	1,19	1,12	1,2

Джерело: розроблено за даними [5].

38,0 % від загальної чисельності наявного населення та 4,7 % від чисельності сільського населення всієї України. Абсолютна чисельність сільських мешканців Київської області має стійку тенденцію до скорочення спадаючими темпами. Так, за 2010—2014 рр. вона скоротилася на 2,2 %. Разом з тим, аналогічний показник для всього населення області та міських поселень у відповідному періоді зріс на: 0,2 % та 1,7 % відповідно. Внаслідок нерівномірної динаміки зміни чисельності сільського та міського населення, спричиненої насамперед урбанізацією регіону, поступово деформовано його структуру за типом поселень: якщо у 2010 р. частка селян становила 38,9 % в загальній чисельності жителів Київської області, то у 2014 р. — 38,0 % [4]. Найбільших втрат сільського населення зазнали Баришівський, Білоцерківський, Іванківський, Макарівський та Переяслав-Хмельницький райони. Натомість в Бориспільському та Києво-Святошинському районах зафіксовано зростання чисельності наявного населення. Формування від'ємної динаміки загальної чисельності сільського населення відбувалося під впливом двох чинників. Перший — це депопуляція, спричинена природним скороченням сільського населення: у 2013 р. коефіцієнт смертності перевищив коефіцієнт народжуваності в 1,9 рази. Другий — міграція, внаслідок якої сільську місцевість залишає молодь та люди працездатного віку.

Основними факторами знелюднення сіл є, насамперед, низький рівень матеріального забезпечення селян, обмежена кількість робочих місць, недостатня забезпеченість послугами охорони здоров'я та ін.

З таблиці 1 видно, що заробітна плата штатного працівника в сільському господарстві по Київській області

є більшою, ніж у сільському господарстві в цілому по Україні і становить 3618 грн, що в порівнянні з минулим роком є більшою на 615 грн. (24 %). Проте вона є набагато нижчою, ніж заробітна плата в цілому по країні.

За статистичними даними станом на 2014 рік на території Київської області нараховується 2095 діючих аграрних підприємств, при чому частка підприємств, що мають розмір угідь > 10000 становить близько 25%. Динаміка економічних показників сільськогосподарського виробництва наведена в таблиці 2.

Загальне виробництво продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств порівняно з січнем — серпнем 2014 р. становить 94,2 %, у сільськогосподарських підприємствах — 98,6 %, у господарствах населення — 88,6 %. Обсяг продукції сільського господарства, виробленої у січні — серпні 2015 р., становив, за розрахунками, 7 577,9 млн грн. (у постійних цінах 2010 р.), у т.ч. сільськогосподарськими підприємствами — 4 444,2 млн грн., господарствами населення — 3 133,7 млн грн.

За обсягом сільськогосподарського виробництва Київська область зайняла третє місце серед інших регіонів. Частка області у загальному виробництві валової продукції сільського господарства в Україні за звітний період склала 6,1 %. За темпами росту сільськогосподарського виробництва Київщина посідає 14-е місце, а за виробництвом продукції на одну особу — 6-е. Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу складає 3447 грн.

Проте варто зазначити, що сучасний стан сільських територій Київської області характеризується не тільки структурними, функціональними та пов'язаними з ними

Таблиця 2. Динаміка економічних показників сільськогосподарського виробництва в Київській області

Показники	2005	2011	2012	2013	2014
Кількість діючих сільськогосподарських підприємств	2309	2117	2070	2095	2089
Кількість найманих працівників підприємств сільського господарства, тис. ос	-	48,3	45,9	43,3	43,2
Валова продукція, млн грн.	10164,4	13627,8	14791,1	14986,4	15874,3
Виробництво валової продукції сільського господарства на 1 особу, грн.	2284	2547	3011	3251	3447
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах, млн грн.	120,0	2453,7	2832,9	1268,7	2242,6
Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, %	7,5	39,0	34,1	14,2	21,1

Джерело: розроблено за даними [5].

соціальними і демографічними проблемами. Існує значний потенціал у розвитку сільськогосподарської та інших видів підприємницької діяльності на селі. Соціально-економічний розвиток сільських територій, гарантування соціальних стандартів та підвищення якості життя селян має стати одним з основних завдань органів влади як на державному, так і на місцевому рівнях.

Відродження сільських територій як невідкладна потреба зумовлює необхідність розробки чіткої програми дій держави. Особливу увагу в побудові організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій слід приділяти соціальній сфері, яка виступає як сфера життєдіяльності суспільства, що охоплює відносини між соціальними спільнотами, в середині яких, а також між окремими особами є такі, що мають різне становище в суспільстві й беруть неоднакову участь у соціальному житті [6].

На розв'язання існуючих проблем спрямована концепція Державної програми сталого сільського розвитку України до 2025 року, проект якої розроблено Міністерством аграрної політики та продовольства. Діє Київська обласна Програма "Підвищення родючості ґрунтів на період 2012—2016 роки", Розвиток садівництва в Київській області на період 2013—2017 роки, Київська обласна Програма "Розвиток молочного скотарства в Київській області на період до 2015 року" та ін. Проте не всі вони виконуються і постає необхідність у контролі над їх виконанням.

ВИСНОВКИ

Серед основних проблем розвитку сільських територій Київської області можна виділити: відставання в рівні грошових доходів сільських жителів, високий рівень безробіття, погіршення рівня якості життя, висока смертність населення та міграція молоді в міста, погіршення екологічної ситуації.

Сільські території є в першу чергу середовищем і способом життя людей, а вже потім — сферою виробництва. Всі проблеми, що пов'язані з розвитком сільських територій, потребують комплексного вирішення: поєднання зусиль всіх владних структур, бізнесу і громадських організацій.

Література:

1. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 28—35.
2. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: монографія / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В. Борщевський. — Львів, 2012. — 216 с.
3. Сайт головного управління статистики в Київській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kievobl.ukrstat.gov.ua/>
4. Сайт Київської обласної державної адміністрації області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kyiv-obl.gov.ua/>
5. Сільське господарство України 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т.Саблук. — К.: ННЦ, Інститут аграрної економіки". — 2006. — 19 с.

7. Збарський В.К. Сталий розвиток сільських територій: проблеми і перспективи / В.К. Збарський // Економіка АПК. — 2010. — № 11 — С. 129—136.

References:

1. Yurchyshyn, V.V. (2005), "Rural territories as system formative factors of development of agrarian sector of economy", *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 28—35.
2. Borshchevskiy, V.V. (2012), *Rozvytok silskyyh terytorii v systemi yevrointegratsiynih priorytetiv Ukrainy* [The development of rural territories in the system of eurointegration priorities of Ukraine], NAN Ukrainy Int-regionalnyh doslidjen, Lviv, Ukraine.
3. "A web-site of main administration of statistics is in the Kyiv region", *Sait golovnoho upravlinnya statystyky v Kyivskii oblasti*, available at: <http://kievobl.ukrstat.gov.ua/>
4. "A Web-site of Kyiv regional state administration", *Sait Kyivskoi oblasnoi derjavnoi administracii*, available at: <http://www.kyiv-obl.gov.ua/>
5. "Agriculture of Ukraine 2014", *Silke gospodarstvo Ukrainy*, available at: 2014 <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Sabluk, P.T. (2006), *Rozvytok silskyyh terytorii v konteksti zabezpechennya ekonomichnoi stabilnosti derjavy*, [The development of rural territories in the context of providing of economic stability of the state], NNC, Instytut agrarnoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine.
7. Zbarskyi, V.K. (2010), "Sustainable development of rural territories: problems and prospects", *Ekonomika APK*, no. № 11, pp. 129—136.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2015 р.

